

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution

(CC BY-ND 4.0 International) license • <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0>

KATARZYNA PARDEJ¹

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Polska

ORCID 0000-0002-7111-7834

Zgłoszono: 16.08.2024; recenzowano: 22.03.2025; zaakceptowano do druku: 27.03.2025

POMOC DORADCY ZAWODOWEGO W WYBORZE TECHNIKUM W OPINII NAUCZYCIELI PRZEDMIOTÓW ZAWODOWYCH

VOCATIONAL COUNSELLOR'S ASSISTANCE IN CHOOSING A TECHNICAL SCHOOL IN THE OPINION OF VOCATIONAL TEACHERS

Abstract: This article presents the results of our own research, the aim of which was to find out the opinions of vocational subject teachers on whether study at a technical school is undertaken by students who, in their opinion, will be able to cope in the labour market as graduates. The qualitative research used the research technique of the individual in-depth interview. The research material was analysed using the MAXQDA 2024 programme. The research sample consisted of vocational subject teachers teaching deficit occupations at a technical school N=13. According to respondents, career counselling is needed, and every career counsellor should know the specifics of the profession from the practical side. In their opinion, students whose parents run a family business related to the profession the student is studying, who have social competences, who have a high grade average, who have a diploma confirming their professional qualifications, who have a realistic idea of what is expected from an employer, and who are undergoing further training in a given profession, will cope in the labour market.

Keywords: Polish secondary school, technical school, choice of secondary school, transition, third educational threshold, career counselling, decision-making process

Streszczenie: W artykule przedstawiono wyniki badań własnych, których celem było poznanie opinii nauczycieli przedmiotów zawodowych na temat tego, czy naukę w technikum podejmują uczniowie, którzy ich zdaniem poradzą sobie na rynku pracy jako absolwenci. W badaniach jakościowych wykorzystano technikę badawczą jaką jest indywidualny wywiad pogłębiony. Analizę materiału badawczego przeprowadzono z wykorzystaniem programu MAXQDA 2024.

1 **Katarzyna Pardej** – doktor, adiunkt w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. Stopień naukowy doktora uzyskała w Instytucie Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Autorka licznych publikacji naukowych z zakresu kształcenia zawodowego, językoznawstwa i logopedii. Zainteresowania naukowe: kształcenie zawodowe, niepowodzenia edukacyjne, czynności poznawcze uczącego się w procesie zdobywania wiedzy, mowa dziecka, wariantowość fonetyczna. Adres e-mail: kpardej@aps.edu.pl.

Próbę badawczą stanowili nauczyciele przedmiotów zawodowych uczący w technikum zawodów deficytowych $N=13$. Według respondentów doradztwo zawodowe jest potrzebne, a każdy doradca powinien znać specyfikę zawodu od strony praktycznej. Ich zdaniem na rynku pracy poradzą sobie uczniowie, których rodzice prowadzą rodzinny biznes związany z zawodem, którego uczeń się uczy, posiadający kompetencje społeczne, mający wysoką średnią ocen, posiadający dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe, mający realne wyobrażenie na temat oczekiwań od pracodawcy i doksztalający się.

Słowa kluczowe: polska szkoła średnia, technikum, wybór szkoły ponadpodstawowej, przejście, trzeci próg edukacyjny, doradztwo zawodowe, proces decyzyjny

Wprowadzenie

Młodzieży stojącej na III progu edukacyjnym towarzyszą rozważania dotyczące dalszej edukacji. Zastanawia się ona, jak pokierować własnym życiem, jak zbilansować mocne i słabe strony własnej osobowości, jakie ma zainteresowania i predyspozycje zawodowe, jak korespondują one z ofertami edukacyjnymi. Rozmyśla o roli społecznej i zawodowej, jaką będzie musiała w przyszłości odegrać. Niejednokrotnie doświadcza niepokoju, niskiego poczucia własnej wartości i utraty motywacji do uczenia się (Bagnall, Skipper, Fox 2020, 206-226). Przemyślany i racjonalny wybór szkoły i zawodu przez uczniów kończących szkołę podstawową jest jednym z niezbędnych elementów skutecznie realizowanej edukacji. Efektywne realizowanie edukacji polega na świadomym zaplanowaniu dalszej nauki oraz kariery zawodowej i ma ono podstawowe znaczenie dla funkcjonowania absolwentów na rynku pracy i w społeczeństwie obywatelskim (Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030, p. 35).

W szkołach podejmowane są działania dotyczące diagnozowania zasobów i potencjału uczniów oraz rozpowszechniania wiedzy niezbędnej do planowania przez nich ścieżki edukacyjno-zawodowej. Jak przyznają doradcy (67%) młode osoby chciałyby skorzystać z usługi doradczej i większość z nich w szkole gimnazjalnej jest przez nich diagnozowana (66%) (Podwójcic 2015, 85). Jednak liczba doradców zatrudnianych na etat jest niewystarczająca, aby zapewnić profesjonalną pomoc każdemu potrzebującemu (Nawój-Połoczańska 2020, 119). W procesie decyzyjnym pomocni okazują się nauczyciele, którzy podobnie, jak doradcy, przyjmują rolę facylitatora. Nauczyciel facylitator wspiera podczas rozwiązywania problemu, aczkolwiek nie daje ostatecznych rozwiązań (Faraniec 2023, 17). Nauczyciele ze szkół podstawowych, nierzadko znają nauczycieli ze szkół średnich, z którymi wymieniają się poglądami na temat oczekiwań, jakie są stawiane w szkole średniej uczniowi, dzięki czemu może on służyć podopiecznemu poradą dotyczącą wyboru szkoły i kierunku kształcenia (Kamieniecka 2015, 25). Należy podkreślić, że uczniowie nie postrzegają ich jako doradców odpowiedzialnych za zaplanowanie ich ścieżki edukacyjno-zawodowej i nie mają względem nich tego typu oczekiwań (Kamieniecka 2015, 27).

W tym trudnym dla młodzieży okresie dobrze jest, gdy otrzyma ona wsparcie również od doradcy. Uczniowie chcieliby, aby udzielił im on profesjonalnego wsparcia w procesie decyzyjnym i ukierunkował ich na określony typ szkoły ponadpodstawowej i/lub kierunku kształcenia, pomocy w wyeksponowaniu ich mocnych i słabych stron, a przy tym zachował obiektywne podejście, jak również podzielił się z nimi wiedzą dotyczącą sytuacji na rynku pracy (Czerw, Bielas 2020, 82). Uczniowie sukcesywnie przygotowują się do podjęcia decyzji związanej z dalszą edukacją, dlatego w tym celu m.in. prowadzą dialog z doradcą/pedagogiem szkolnym na temat przyszłych planów (414 wskazań), przeglądają oferty edukacyjne szkół ponadpodstawowych (388 wskazań), poznają sytuację na rynku pracy (290 wskazań) (Klementowska 2018, 166).

W klasach VII i VIII doradztwo realizowane jest na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego i na zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego (Rozporządzenie MEN z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego). W szkole liczba godzin z zakresu doradztwa jest zbyt mała, aby młodzież w pełni poznała swoje zasoby i możliwości (Drabik-Podgórna 2018, 323). Doradca dokłada jednak wszelkich starań zmierzających do podejmowania przez jednostkę efektywnych działań i właściwych decyzji zawodowych (Paszowska-Rogacz 2002). Umieć po przeprowadzeniu testu predyspozycji zawodowych młodzież odpowiednio ukierunkować (Sobierajski 2013, s. 285-286).

Z działalności szkolnego doradcy wynikają korzyści zarówno dla indywidualnych odbiorców, szkół, innych podmiotów edukacyjnych, państwa i władz lokalnych, jak również pracodawców (Łukaszewicz, Sołtysińska 2003). Powodów dbałości o doradztwo dla młodzieży należy poszukiwać „w sferze funkcjonowania psychospołecznego i dobrostanu w wymiarze indywidualnym (poziom micro), w odniesieniu do układu, jakim jest rodzina, a także lokalne rynki pracy (mezzo), aż po rynek pracy w czasach globalnych zależności (poziom makro)” (Nawój-Połochańska 2020, 115-116).

Jak twierdzi Violetta Drabik-Podgórna (2018, 323-324) w obszarze doradztwa nastąpiła ewolucja z podejścia dyrektywnego, przez podejście rozwojowe, do podejścia zindywidualizowanego – zapoczątkowanego w XXI w. nawiązującego do teorii konstruowania życia, mówiącej o nieustannym stawaniu się i samoświadomym konstruowaniu się osobistych i zawodowych tożsamości człowieka. Warto nadmienić, że według Donalda E. Supera (1957) proces rozwoju zawodowego bazuje na kreowaniu i realizowaniu koncepcji własnego *ja*, a jego skuteczność uwarunkowana jest nie tylko dostarczaniem informacji o rynku pracy, lecz także poznaniem siebie i wniknięciem w głąb samego siebie, samorozwojem i samorealizacją w różnych życiowych funkcjach. Jednostka traktowana jest jako podmiot, projektant i konstruktor własnej egzystencji (Drabik-Podgórna 2018, 332).

Choć w artykule skoncentrowano się na wsparciu, jakiego udziela doradca uczniowi w wyborze przez niego dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej, należy

zdawać sobie sprawę, że składowych wpływających na ten wybór jest wiele, np. środowisko rodzinne, aspiracje młodzieży (zob. GUS 2013).

Wyniki badań własnych

Kiedy młode osoby po ukończeniu szkoły decydują się na kontynuowanie dalszej edukacji w technikum, wówczas uczą się konkretnego zawodu, a naturalna weryfikacja ich predyspozycji do zawodu dokonuje się m.in. na przedmiotach zawodowych prowadzonych przez nauczycieli przedmiotów zawodowych, dlatego badania własne zostały przeprowadzone wśród przedstawicieli tej grupy zawodowej.

Celem badań własnych było poznanie opinii nauczycieli przedmiotów zawodowych na temat tego, czy naukę w technikum podejmują uczniowie, którzy poradzą sobie na rynku pracy jako absolwenci. Ujęcie danego zagadnienia z kolei z perspektywy uczniów zaprezentowano w artykule „Pomoc doradcy zawodowego uczniom w wyborze szkoły ponadpodstawowej oraz zawodu poszukiwanego na rynku pracy” (Pardej 2024). Przedmiotem badań własnych były doświadczenia nauczycieli dotyczące wyboru szkoły ponadpodstawowej w kontekście doradztwa zawodowego i rynku pracy.

Problem główny brzmiał:

1. Jak doradztwo zawodowe postrzegają nauczyciele przedmiotów zawodowych?
2. Jak uczniowie, którzy podjęli decyzję o kontynuowaniu edukacji w technikum rokują na zaistnienie i utrzymanie się na rynku pracy jako absolwenci?

W artykule przedstawiono część wyników badań własnych². W badaniu wykorzystano metodę jakościową, gdzie techniką badawczą był indywidualny wywiad pogłębiony, a narzędziem badawczym był scenariusz wywiadu (Guziuk-Tkacz 2022, 215).

Badaniami objęto 13 nauczycieli przedmiotów zawodowych (N=13) prowadzących kształcenie na kierunkach (w kolejności alfabetycznej) technik: elektroenergetyk transportu szynowego, elektryk, informatyk, logistyk, mechatronik, programista, organizacja turystyki, transportu kolejowego oraz urządzeń i systemów energetyki odnawialnej. Zgodnie z prognozą zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy ogłoszonym przez MEiN (Monitor Polski 2023), zawodom tym przypisuje się szczególne znaczenie dla rozwoju kraju i przewiduje się na nie szczególne zapotrzebowanie.

Dobór próby badawczej spośród nauczycieli zatrudnionych w technikach był losowy (Konarzewski 2000, 99-110). Badania przeprowadzono w trzech technikach w Warszawie: Technikum Mechatronicznym nr 1 w ZSLiT nr 1, Technikum nr 7

² Badania własne zrealizowano w ramach projektu wewnętrznego Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, BNS 52/23, realizowanego na podstawie grantu konkursowego. Badania przeprowadzono po uzyskaniu zgody Komisji Etyki Badań Naukowych APS (Opinia nr 126/2022).

w ZS im. inż. Stanisława Wysockiego oraz Technikum nr 8 im. Jana Karskiego w ZS nr 42. Dyrektor czwartego z wybranych techników odmówił zgody na przeprowadzenie badań. Analizę materiału badawczego przeprowadzono z wykorzystaniem programu MAXQDA 2024.

Używając narzędzia wspomagającego analizę danych jakościowych, wyróżniono dwie główne kategorie: doradztwo zawodowe – dla której łącznie zakodowano 31 fragmentów wywiadów, oraz rynek pracy – dla której łącznie zakodowano 40 fragmentów wywiadów. Program MAXQDA umożliwił szczegółową analizę materiału badawczego, jak również wyselekcjonowanie wypowiedzi, które wiernie przytoczono w poszczególnych częściach artykułu. Ograniczono się do przywołania najbardziej charakterystycznych wypowiedzi respondentów.

Wśród respondentów przeważają mężczyźni (62%). Najliczniejsze grupy stanowią nauczyciele teoretycznej nauki zawodu i nauczyciel praktycznej nauki zawodu (54%) oraz nauczyciele teoretycznych przedmiotów zawodowych (38%), a najmniej liczną – nauczyciel praktycznej nauki zawodu (8%). Wśród respondentów są nauczyciele bez przygotowania pedagogicznego (8%), nauczyciele początkujący (8%), kontraktowi (15%), mianowani (23%) oraz dyplomowani (46%). 85% nauczycieli zanim zaczęło uczyć w szkole, pracowało w innym miejscu. W ciągu ostatnich trzech lat większość nauczycieli podnosiła swoje kwalifikacje zawodowe (69%).

Doradztwo zawodowe a wybór szkoły ponadpodstawowej

Spostrzeżenia nauczycieli na temat doradztwa zawodowego

Rolą doradcy jest m.in. systematyczne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów na działania związane z realizacją doradztwa zawodowego oraz realizowanie działań wynikających z programu. Uczniowie nie mają obowiązku uwzględniać sugestii doradcy i mogą oni kierować się zupełnie innymi pobudkami. Według nauczycieli naukę w technikum podjęło niewielu uczniów zgodnie z własnymi zasobami: „Tylko kilku uczniów wybrało zawód z pełną świadomością” [N4]. Często w rolę doradcy wcielały się osoby z najbliższego grona – rodzina, starsze koleżanki i koledzy lub wychowawca: Jako osoby doradzające uczniowie wskazują na „rodziców i starszych kolegów lub wychowawców ze szkoły” [N12].

W dziedzinie doradztwa brakuje wyspecjalizowanego personelu. Stanowiska te piastują przypadkowo wytypowani nauczyciele, którzy nadają się do tej roli pod kątem moralnym i etycznym (Chilewa, Osaki 2022). Uczniowie stojący przed decyzją dotyczącą wyboru szkoły wskazali na siebie (50%) jako na głównych decydentów, następnie na rodziców, rodzinę (25%), na znajomych (20%), a najrzadziej wskazywali na nauczycieli, w tym na doradcę (5%). Odnosnie zajęć z doradztwa mają oni zróżnicowane doświadczenia: od braku zajęć, poprzez jedno spotkanie rocznie, do zajęć systematycznie organizowanych (Kamieniecka 2015). W przeciętnym stopniu czują się przygotowujący do podejmowania decyzji edukacyjnych i zawodowych

(Kancierz i in. 2022). Warto zauważyć, że absolwenci szkół zawodowych najniżej oceniają zajęcia z doradztwa dające konkretne umiejętności (np. przygotowanie dokumentów aplikacyjnych), a także kontakt z realiami rynku pracy (Antończak-Świder 2017). Żeby doradca mógł odgrywać swoją rolę powinien poznać specyfikę zawodu, poznać go od strony praktycznej (4 zakodowane fragmenty): „Musieliby się znać na wszystkich zawodach. Przejść przez każde stanowisko pracy, żeby znać charakter pracy” [N7].

Doradcy mają obowiązek koordynowania działalności informacyjno-doradczej realizowanej przez szkołę, włączając w to gromadzenie, aktualizowanie oraz udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych właściwych dla danego poziomu kształcenia (Rozporządzenie MEN z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego). Jedna z osób udzielająca wywiadu zauważyła, że rodzice nierzadko uczestniczący w procesie decyzyjnym nie mają rzetelnej wiedzy o programie nauczania w danym zawodzie i jak nauka zawodu rzeczywiście wygląda w realiach szkolnych: „Rodzic wie, na czym polega praca w późniejszym etapie, a to jest coś innego, niż to, czego uczy się w szkole. Powinien próbować się tego dowiedzieć” [N9]. Warunkiem dobrego wyboru dalszego kształcenia jest pokazanie przez nauczycieli doradzającym uczniom specyfiki szkół średnich, ponieważ uczniowie zdobywają tam wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne konieczne do kontynuowania edukacji na poziomie wyższym (Thong, Ngoc 2022). Respondenci przywiązują dużą wagę do możliwości korzystania z pomocy doradcy (2 zakodowane fragmenty): „Dobrze, że ta funkcja istnieje” [N11]. Jak twierdzi Hansani Liyadipita (2022) doradztwo może mieć pozytywne oddziaływanie na podejmowanie przez uczniów świadomych decyzji edukacyjnych i zawodowych. Uczeń otrzymuje wsparcie, lepiej zaczyna rozumieć i doceniać własną osobowość, zdolności, postawy i wartości, jakie reprezentuje. Najczęściej uczniowie od doradcy oczekują pomocy w określaniu własnych predyspozycji do konkretnych zawodów, wsparcia w samopoznaniu, jak również wiedzy o możliwościach zatrudnienia na rynku pracy (Mysior 2015, 76).

Wybór zawodu (nie)zgodny z predyspozycjami ucznia

Najwięcej wypowiedzi wskazuje na nieodpowiedni wybór szkoły i zawodu (17 zakodowanych segmentów): „Po pierwszej klasie zmieniają kierunek” [N3]. Przyczyn tego zjawiska respondenci upatrują w sugerowaniu się przez uczniów poradami innych osób bez krytycznej analizy ich opinii: „Przyszedł tu tylko dlatego, że kuzynka, mama lub ktoś inny mu to sugerował” [N3]. Z narracji wyłania się obraz ucznia, który podejmuje się nauki w technikum, w zawodzie, wobec którego nie przejawia żadnego zainteresowania, nie ma predyspozycji do jego wykonywania, oprócz tego ma zbyt niski poziom ogólnej wiedzy i umiejętności wyniesione ze szkoły podstawowej, a także niejednokrotnie ma dysfunkcje mogące w przyszłej pracy zawodowej zagrażać jego bezpieczeństwu: „W naszej szkole jest sporo uczniów dysfunkcyjnych. Kultura technika wymaga, żeby technik był staranny,

uporządkowany, bo od tego zależy bezpieczeństwo” [N4]; „Uczniowie nie mają wyobraźni. Nie potrafią obsługiwać Excela” [N8].

Jeden z rozmówców podzielił się swoimi przemyśleniami na temat następstw złej decyzji: „W poradniach doradzają: jesteś słabym uczniem, idź do technikum. A później nie zdają matury i egzaminów kwalifikacyjnych” [N7]. Rzadko pojawiają się wypowiedzi świadczące o dobrze podjętej decyzji i mówiące o tym, że uczniowie samodzielnie dokonali wyboru (2 zakodowane segmenty): „Widzę, że ok. 5 osób w klasie wybrało tę szkołę i zawód, bo sami chcieli” [N4]. Absolwenci szkół zawodowych korzystający z porad doradcy lub pedagoga deklarują, że raczej są zadowoleni z wyboru ścieżki edukacyjno-zawodowej i ponownie wybraliby ten sam zawód (Antończak-Świder i in. 2017).

Znaczenie prognozy rynku pracy w wyborze szkoły ponadpodstawowej

Uczniowie, którzy (nie)poradzą sobie na rynku pracy jako absolwenci technikum

Pespektywa znalezienia pracy jest uwarunkowana typem szkoły ponadpodstawowej. Najmniej zagrożeni bezrobociem czują się uczniowie szkoły branżowej – 83% i technikum – 74%. Uczniowie LO najmniej optymistycznie postrzegają własne szanse na rynku pracy, gdyż zaledwie 68% licealistów nie czuje się zagrożonych bezrobociem (Boguszewski 2022).

Nauczyciele przedmiotów zawodowych uważają, że ich uczniowie poradzą sobie na rynku pracy (6 zakodowanych fragmentów): „Jak ktoś skończy nasze technikum, to nie widzę problemów” [N3]. Dwóch nauczycieli przyznało, że do szkoły docierają informacje potwierdzające, że absolwenci dobrze radzą sobie na rynku pracy (2 zakodowane fragmenty): „Potwierdzają nam to pracodawcy” [N12]. Nauczyciele twierdzą, że na rynku pracy poradzą sobie uczniowie, których rodzice prowadzą rodzinny biznes związany z owym zawodem, a także którzy: wykazują zainteresowanie zawodem, uczą się zawodu, na który jest aktualnie popyt, posiadają kompetencje społeczne (4 zakodowane fragmenty): „Poradzą sobie ci, którzy interesują się zawodem” [N3]; „Jeśli oparty jest na tym zawodzie biznes rodzinny” [N5]; „Kolejarze – rynek otwarty, brak konkurencji” [N5]; „Ci, którzy mają kompetencje społeczne” [N6]. Źródłem ich problemów na rynku pracy nie jest brak wiedzy lub umiejętności, lecz niesprostanie przez pracodawcę ich oczekiwań (1 zakodowany fragment): „Jeśli mają jakieś problemy, to one nie wynikają z braku wiedzy i umiejętności. Dana firma nie spełnia ich oczekiwań” [N9].

Wśród życiowych pragnień młodzieży aspiracje zawodowe, związane z pracą (25%) uplasowały się dopiero na trzecim miejscu (Nowakowski 2023). Szukając ofert pracy, młodzież przywiązuje wagę do zarobków (97%), godzin pracy (95%) oraz atrakcyjności stanowiska (bonusami) (92%) (Kuczerska, Smola 2018). Aby młode osoby na rynku pracy były aktywnymi i produktywnymi członkami organizacji,

pracodawcy muszą dokonać w szczególności zmian dotyczących komunikacji, motywacji i rozwoju kultury korporacyjnej (Bencsik, Horváth-Csikós, Juhász 2016).

W wypowiedziach osób badanych nie pojawiło się ani jedno stwierdzenie, że uczniowie nie poradzą sobie na rynku pracy. Według niektórych nauczycieli jedynie część uczniów bez problemu zaistnieje na rynku pracy i się na nim utrzyma (3 zakodowane fragmenty): „Część osób tak, część osób nie” [N1]; „Ci, którzy w ramach edukacji uzyskali pewien założony poziom wiedzy, poradzą sobie bardzo dobrze. Jeśli chodzi o uczniów z orzeczeniami i opiniami, którzy mają problem w ramach tej pedagogii, to nic z tego nie będzie” [N11]. Zdaniem nauczycieli na rynku pracy poradzą sobie uczniowie z wysoką średnią ocen, posiadający dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe, mający realne wyobrażenie na temat oczekiwań od pracodawcy (3 zakodowane fragmenty): „Jeśli ma niską średnią, to niekoniecznie gorzej będzie sobie radzić od tych, którzy mają wysoką średnią” [N1]; „Uczeń uzyskawszy tytuł technika będzie stał szczebel wyżej od tego, kto skończył branżową szkołę I stopnia” [N7]; „Mają niską wiedzę, ale wysokie wymagania, np. ubezpieczenie (pakiet medyczny)” [N8].

Aby uczniowie poradzi sobie na rynku pracy, muszą spełnić określone warunki, np. zdobywanie doświadczenia w zawodzie oraz doszkalanie się (3 zakodowane fragmenty): „Będą musieli rozszerzać swoją wiedzę poprzez udział w kursach i zdobywać uprawnienia, np. operator wózka widłowego” [N2].

Szkoła przygotowuje ucznia do podjęcia pracy na stanowisku zgodnym z wyuczonym zawodem oraz podejmuje szereg działań sprawiających, że uczeń ukończywszy technikum staje się dla pracodawcy atrakcyjnym pracownikiem (np. poprzez organizowanie dodatkowych kursów) (4 zakodowane fragmenty): „Szkoła organizuje dodatkowe kursy, które ułatwią uczniowi funkcjonowanie na rynku pracy” [N2].

Nie wszyscy nauczyciele potrafili udzielić odpowiedzi twierdzącej lub przeczącej na pytanie, czy ich zdaniem uczniowie poradzą sobie na rynku pracy jako absolwenci technikum (2 zakodowane fragmenty): „Nie wiem, to nie jest proste” [N5].

Nauczyciele dodatkowo rozmyślali o tym, co czeka ucznia na rynku pracy (2 zakodowane fragmenty): „Jeśli ktoś ma umiejętności, to będą go wysyłać do bardziej odpowiedzialnych prac” [N4]; „Oni już mogą przebierać (w ofertach pracy), to jest już na tej zasadzie” [N9].

Refleksje końcowe

1. Doradztwo zawodowe w szkole podstawowej zdaniem nauczycieli przedmiotów zawodowych jest potrzebne. Każdy doradca powinien poznać specyfikę zawodu od strony praktycznej. Ogromna odpowiedzialność dotycząca wyboru szkoły i kierunku kształcenia przez ucznia spoczywa ponadto na nauczycielach, podczas dni otwartych organizowanych w technikach.

Uświadamiają oni uczniom i rodzicom, na czym polega specyfika zawodów i rozmawiają o obowiązującym programie nauczania.

2. Nauczyciele dostrzegają u swoich uczniów elementarne braki wiedzy ze szkoły podstawowej uniemożliwiające im przyswajanie teorii z zakresu danego zawodu. Brakuje im także wyobraźni i umiejętności manualnych, potrzebnych z kolei do wykonywania praktycznych zadań zawodowych. Warto, aby uczniowie posiadający opinie lub orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, podlegali szczególnej opiece doradcy w celu optymalnego dla nich wyboru szkoły z dalekosiężnym celem – możliwością podjęcia pracy w wyuczonym zawodzie i wykonywanie jej należycie. Jak zauważają nauczyciele do techników uczęszczają uczniowie z dysfunkcjami dyskwalifikującymi ich w przyszłości do podjęcia pracy na stanowisku pracy adekwatnym do wyuczonego zawodu i zdobytego poziomu wykształcenia.
3. Nauczyciele – w przeważającej mierze – twierdzą, że ich uczniowie jako absolwenci technikum poradzą sobie na rynku pracy. Będzie to jednak dotyczyło uczniów mających predyspozycje do wykonywania zawodu oraz mających zapewnione zatrudnienie w firmie rodzinnej, w której będą mogli wykonywać wyuczony zawód. Choć żaden nauczyciel nie przyznał wprost, że uczniowie nie poradzą sobie na rynku pracy, to podzielili się oni refleksją pełną obaw wobec uczniów niespełniających pewnych kryteriów (jak np. nieposiadanie przez nich wysokiej średniej ocen, czy nieadekwatne wymagania wobec pracodawcy do posiadanej przez nich wiedzy i umiejętności), utrudniających im tym samym zdobycie zatrudnienia zgodnie z posiadanym wykształceniem i posiadanymi kwalifikacjami zawodowymi.
4. Doksztalcanie się uczniów poprzez uczestniczenie w specjalistycznych kursach, szkoleniach, udziału w projektach (m.in. organizowanych przez szkoły ponadpodstawowe), zdobywanie doświadczeń zawodowych w rzeczywistym zakładzie pracy (np. wolontariat) zwiększy ich szansę na znalezienie pracy.

Bibliografia

- Antończak-Świder K., Fudali K., Falgier J., Krzowski M., Perczyk M., Simonides P. (2017). *Uczenie przez całe życie. Rynek pracy w Małopolsce 2016*. Kraków: WUP w Krakowie.
- Bagnall Ch.L., Skipper Y., Fox C.L. (2020). *You're in this world now: Students', teachers' and parents' experiences of school transition and how they feel it can be improved*. „British Journal of Educational Psychology”, nr 90 (1), s. 206-226. <https://doi.org/10.1111/bjep.12273>
- Bencsik A., Horváth-Csikós G., Juhász T. (2016). *Y and Z Generations at Workplaces*. „Journal of Competitiveness”, nr 8(3), s. 90-106. <https://doi.org/10.7441/joc.2016.03.06>
- Chilewa E.A., Osaki K. (2022). *The Effectiveness of Guidance and Counseling Practices on Students' Career Development in Secondary Schools in Temeke Municipality*. „Journal of

- Humanities and Education Development”, nr 4(1), s. 160-181. <https://dx.doi.org/10.22161/jhed.4.1.17>
- Czerw M., Bielas K. (2020). *Rola doradcy zawodowego w kształtowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej w opinii studentów*. „Edukacja Ustawiczna Dorosłych”, nr 4, s. 79-88.
- Boguszewski R. (2022). *Aspiracje, dążenia i plany życiowe młodzieży. Młodzież 2021*. CBOS, s. 62-82. https://kcpu.gov.pl/wp-content/uploads/2023/01/Mlodziez-2021-raport_uzupeelniony.pdf
- Drabik-Podgórną V. (2018). *Znaczenie kontekstów rodzinnych w konstruowaniu karier w nowych koncepcjach poradnictwa*. „Wychowanie w Rodzinie”. T. XIX, s. 321-339.
- Faraniec G. (2023). *Nauczyciel facylitatorem ucznia w świecie zmian i niepewności (kompetencje nauczyciela)*. Warszawa: IBE.
- GUS (2013). *Wybory ścieżki kształcenia a sytuacja zawodowa Polaków*. Warszawa: GUS.
- Guziuk-Tkacz M. (2022). *Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice*. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”.
- Kanclerz B., Myszką-Strychalska L., Buchnat M., Chmura-Rutkowska I., Cybał-Michalska A., Cytlak I., Jaskulska S., Kozłowska A., Marciniak M., Szafran J., Wawrzyniak-Beszterda R. (2022). *Psychological and pedagogical help as well as educational and vocational counseling in schools as necessary elements of universal prophylaxis. Research examples and recommendations for the design of educational and preventive activities. Poznań City Educational Research 2021*. „Resocjalizacja Polska. Polish Journal of Social Rehabilitation”, nr 24, s. 427-449.
- Kamieniecka M. (2015). *Decyzje edukacyjno-zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych. Raport podsumowujący*. Warszawa: IBE.
- Klementowska A (2018). *Aktywność uczniów w zakresie wyboru drogi edukacyjno-zawodowej na III etapie edukacyjnym*. „Problemy Profesjologii”, nr 1, s. 163-170.
- Konarzewski K. (2000). *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*. Warszawa: WSiP.
- Kuczerska D., Smoląg K. (2018). *Oferty pracy a oczekiwania potencjalnych pracowników z pokolenia Y i Z*. „Zarządzanie. Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej”, nr 31, s. 134-144.
- Liyadipita H. (2022). *Access to and Use of Career Guidance and Counseling Services by Female Students in Secondary Schools in Sri Lanka (A study based on the Badulla District, Welimada Educational Zone)*. Conference Paper. 2nd International Research Symposium. Faculty of Education. University of Colombo. https://www.researchgate.net/publication/367241586_Access_to_and_Use_of_Career_Guidance_and_Counseling_Services_by_Female_Students_in_Secondary_Schools_in_Sri_Lanka_A_study_based_on_the_Badulla_District_Welimada_Educational_Zone
- Łukaszewicz A., Sołtysińska G. (2003). *Szkolny doradca zawodowy*. Warszawa: KOWEŻiU.
- Monitor Polski. 2023. *Obwieszczenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 20 stycznia 2023 r. w sprawie prognozy zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy* (D.U. z 2023 r., poz. 145). <https://dziennikustaw.gov.pl/M2023000014501.pdf>
- Mysior R. (2015). *Ewolucja szkolnego doradztwa zawodowego w ocenie uczniów i studentów*. „Problemy Współczesnej Pedagogiki”, nr 1(1), s. 71-83.

- Nawój-Połączańska J. (2020). *Doradztwo zawodowe u progu zmian*. „Szkoła – Zawód – Praca”, nr 19, s. 107-123.
- Pardej K. (2024). *Pomoc doradcy zawodowego uczniom w wyborze szkoły ponadpodstawowej oraz zawodu poszukiwanego na rynku pracy*. „Rynek Pracy”, nr 188 (1), s. 89-106.
- Paszkowska-Rogacz A. (2002). *Warsztat pracy europejskiego doradcy kariery zawodowej*. Warszawa: KOWEŻiU.
- Savickas M.L., Nota L., Rossier J., Dauwalder J.P., Duarte M.E., Guichard J., Soresi S., van Esbroeck R., van Vianen A.E.M. (2009). *Life designing. A paradigm for career construction in the 21st century*. „Journal of Vocational Behavior”, vol. 75, nr 3, s. 239-250.
- Sobierajski T. (2013). *Doradztwo zawodowe. Uniwersalizm i konceptualizacja*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski. Instytut Stosowanych Nauk Społecznych.
- Szast M. (2023). *Aspiracje życiowe młodzieży*. W: Nowakowski P.T. (red.). *Jaka jest współczesna młodzież*. Warszawa: IBE. https://www.researchgate.net/publication/376186176_Jaka_jest_wspolczesna_mlodzi
- Super D.E (1975). *The Psychology of Careers*. Nowy Jork: Harper & Row, za: Drabik-Podgórna V. (2018). *Znaczenie kontekstów rodzinnych w konstruowaniu karier w nowych koncepcjach poradnictwa*. „Wychowanie w Rodzinie”. T. XIX, s. 321–339.
- Rozporządzenie MEN z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. 2019, poz. 325).
- Thong M.H., Ngoc T.B. (2022). *Factors Affecting Secondary School Students' Choice of High School in Tra Vinh Province, Viet Nam*. „European Journal of Educational and Development Psychology”, nr 10(3), s. 18-32.
- Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030. Polityka na rzecz rozwijania umiejętności zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie (2020). Warszawa: MEiN. https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_szczegolowa.pdf